

Socca

Pääkaupunkiseudun
sosiaalialan osaamiskeskus

YHTEISÖLLISTÄ TYÖOTETTA YHTEISÖLLISESTI KEHITTÄMÄSSÄ

Tytti Tonteri

Ote julkaisusta

Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö
Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä
-hankkeen loppuraportti

Päivi Jouttimäki, Saija Kangas ja Erja Saurama
(toim.)

Soccan työpapereita 2011:1

5. YHTEISÖLLISTÄ TYÖOTETTA YHTEISÖLLISESTI KEHITTÄMÄSSÄ

Tytti Tonteri

5.1 Johdanto

Tällä hetkellä yhteisöllinen työote on nostettu vahvasti mukaan sosiaalialan tulevaisuuden visioihin. Muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelmissa suositellaan, että yksilökohtaisen asiakastyön rinnalla vahvistetaan rakenteellista sosiaalityötä ja aikaisempaa suurempi osa sosiaalityön toteuttamisesta suunnataan yhteisosiaalityöksi. Näin ollen sosiaalityö tulisi nähdä myös rakenteiden ja yhteisöjen kehittämisenä. Toimenpideohjelmissa sosiaalityön työorientaatioiksi määritellään kuntouttava sosiaalityö, yhteistyö ja rakenteellinen sosiaalityö. (Karjalainen ym. 2005, 12.) Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuosituksessa (2007) todetaan, että tehtävärakenteen kehittämisen tavoitteena on yksilötason asiakasprosesseista saadun tiedon hyödyntäminen ehkäisevässä, yhteisöllisessä ja rakenteellisessä työssä. Rakenteet ja yhteisöt näkyvät myös uuden sosiaalihuoltolain valmistelussa. Alustavassa sosiaalihuoltolain luonnoksessa 15.6.2011 sosiaalityö määritellään seuraavasti: sosiaalisia ongelmia ehkäisevää rakenteellista työtä ihmisten hyvinvoinnin, turvallisuuden, osallisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen avun ja tuen tarpeen selvittämiseen ja arviointiin pohjautuvaa sosiaalista asiantuntija-apua ja sen koordinoimista yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Työskentelen Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa aikuisten palveluiden vastuualueella sosiaalisen ja taloudellisen tuen yksikössä läntisellä sosiaaliasemalla. Työskentelen sosiaalityöntekijänä uusien asiakkaiden tiimissä. Helsingin kaupungin elämäntutkimusorganisaatiossa aikuissosiaalityö kohdennetaan 18–64-vuotiaille yksin asioiville ja perheille. Aikuisten palveluilla viitataan yli 18-vuotiaiden sosiaalipalveluihin, kun aikuisväestön ongelmiin liittyy sosiaalipalveluiden ja / tai sosiaalityön tarvetta, kuten toimeentulo-ongelmia, työttömyyttä, päihdeongelmia ja asunnottomuutta (STM 2007, 40). Tähän käytäntötutkimukseen olen kerännyt aineistoa viidessä sosiaalityöntekijöiden ryhmäkeskustelussa. Sosiaalityön käytäntötutkimuksessa tiedon intressi on kiinnittynyt käytäntöön ja sen kehittämiseen (Saurama & Julkunen 2009, 300). Tutkimuksessani tavoitteena onkin ollut yhdessä ideoida sitä, miten yhteisöllinen ja rakenteellinen työote voisivat alkaa toteutua käytännön työssä.

Vuoden 2011 alussa perustettiin Helsingin sosiaalivirastoon sosiaalisen ja taloudellisen tuen alainen aluetyön yksikkö⁴. Myös sosiaaliasematasolla on tapahtumassa muutoksia sosiaalityön ja sosiaalirohjauksen organisoinnissa. Johdon taholta on esitetty, että erityisesti sosiaalityöntekijöiden odotetaan jalkautuvan ja verkostoituvan enemmän. Sosiaaliasemien toiminnan kehittämissuunnitelmassa 2011 sosiaalityöntekijän työ määritellään yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearvioinniksi ja ratkaisuprosesseihin perustuvaksi kokonaisvaltaiseksi muutostyöksi, joka tukee ihmisten selviytymistä. Koulutuksen kautta hankittu tutkiva ja analysoiva työote on asiakkaiden osallisuutta vahvistavaa vuorovaikutustyötä sekä laajempaa yhteiskunnallista vaikuttamistyötä mm. sosiaalisen raportoinnin avulla.

Esittelen artikkelissani seuraavaksi käytäntötutkimusaiheen teoreettista taustaa, jonka jälkeen kuvaan tutkimuksen tavoitteet ja tarkemmat tutkimuskysymykset. Raportti etenee kuvaamalla aineiston keruuta ja sen analysointia luvussa neljä. Luvussa viisi esittelen käytäntötutkimuksen keskeisiä tuloksia. Lopuksi pohdin tulosten hyödyntämistä ja arvioin tutkimusprosessia kokonaisuudessaan.

5.2 Yhteisösosiaalityön taustaa

Irene Roivaisen (2008a, 262–263, 280 & 2008b, 41–42) mukaan aikuissosiaalityöstä puhuttaessa huomio kiinnittyy usein yksilökohtaiseen huollolliseen työhön, mutta sen ammattikäytäntöön voidaan yhtä perustellusti liittää myös yhteisöllisen ja rakenteellisen sosiaalityön työorientaatio. Sosiaalityön aatehistorialliseen taustaan kuuluu kiinteästi Jane Addamsin edistämä setlementtiperinne ja siihen liittyvä yhteisöllinen ajattelu. Roivaisen mukaan yhteisöllisen työotteen vahvistaminen sosiaalihuollon palvelurakenteessa on toivottava kehityssuunta, sillä sen paikka osana kunnallista sosiaalityötä ei ole itsestään selvä.

Simo Koskisen (2003, 206, 229) mukaan yhteisösosiaalityö voidaan nähdä erilaisia lähestymistapoja ja työmuotoja integroivana mallina. Sen keskeisiksi työmuodoiksi voidaan nähdä perinteinen yhdyskuntatyö, rakenteellinen sosiaalityö ja aluesosiaalityö. Yhdyskuntatyö rantautui Suomeen 1960-luvulla Pohjoismaista brittiläisen ja hollantilaisten vaikutteiden synnyttämänä. Yhdyskuntatyön saadessa virallisen aseman suomalaisessa sosiaalityössä 1980-luvun sosiaalihuollon lainsäädäntöuudistuksessa määriteltiin sille kolme osa-alueita: asukkaita aktivoiva asukastyö (ruohonjuurityö), eri organisaatioiden välisen tavoitteisen yhteistyön edistäminen eli organisaatiotyö sekä suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttaminen. Näitä kaikki yhdistää pyrkimys etsiä sosiaalisen selviytymisen ratkaisuja yksilöä laajemmalla tasolla, asuinalueilta ja yhteisöstä. Yhdyskuntatyön myöhempinä muunnelmina voidaan nähdä alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö

⁴ Aluetyön yksikköön kuuluvat asukastalot, vapaaehtoistoiminta, yhdyskuntatyöntekijät sekä lähityöntekijät. Lähityöntekijät jalkautuvat muun muassa kaduille, ostoskeskuksiin ja matalan kynnyksen asukastiloihin. (<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/aluetyo>)

sekä sosiaalinen suunnittelu, joiden pohjalta ovat kehittyneet 1990-luvulla ekososiaalinen sosiaalityö, alueellinen yhteisösosiaalityö ja erilaiset lähiöiden kehittämishankkeet. (Roivainen 2008.)

Roivaisen (2008) mukaan Suomessa alettiin 1990-luvun lopulla puhua yhteisötyöstä ja sittemmin yhteisösosiaalityöstä. Käsite yhteisötyö otettiin käyttöön ensimmäisen kerran Suomen Setlementtiliiton Uusi yhteisötyö -hankkeessa (v. 1998–2000). Samoihin aikoihin kehitettiin käsite yhteisösosiaalityö sosiaalityön ammatillista erikoisalakoulutusta suunniteltaessa. Tuolloin ajatuksena oli laajentaa alueelliseen yhteisöllisyyteen painottuvaa yhdyskuntatyön käsitettä tätä laajempiin kulttuurisiin ja institutionaalisiin yhteisöihin. Koskisen (2003, 229) mukaan yhteisösosiaalityössä on kysymys yksilöiden, perheiden ja ryhmien näkemisestä osana sosiaalisia verkostoja ja yhteisöjä. Yhteisösosiaalityön asiantuntijuus merkitsee sitä, että sosiaalityön tavoitteisiin pyritään tukemalla, rakentamalla ja kehittämällä erilaisia yhteisöjä. Keskeisinä yhteisösosiaalityön areenoina voidaan nähdä paikallisyhteisöt (kaupunki- ja maaseutuyhteisöt, asuinalueet, kaupunginosat), identiteetti- ja kulttuuriyhteisöt, vertaisryhmät sekä institutionaaliset yhteisöt. Roivaisen (2008) mukaan institutionaalisilla yhteisöillä tarkoitetaan avo- ja laitosteksteissä toteutettavaa yhteisösosiaalityötä, jonka kohderyhminä ovat marginalisoituneet ja erityisongelmista kärsivät henkilöt.

Yhteisöllisessä sosiaalityössä on Roivaisen (2008a) mukaan viime vuosikymmeninä tapahtunut käsitteellinen muutos: on siirrytty modernista hyvinvointivaltiollisesta yhdyskuntatyöstä jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin. Turusen (2004) mukaan community social work (CSW), alueellinen yhteisösosiaalityö, syntyi ja yleistyi anglosaksisessa sosiaalityössä 1980-luvun alussa samanaikaisesti uuden julkisjohtamisen myötä (New Public Management). Perinteiseen pohjoismaiseen yhdyskuntatyöhön verrattuna CSW toimii yksilölähtöisesti ja kytkeytyy kiinteämmin viranomaistyön asiakasprosesseihin. Turusen mukaan sosiaalityön asiakastyössä käsitteeseen liitetään erilaiset menetelmälliset kombinaatiot yksilötyöstä ryhmätyöhön ja yhdyskuntatyypiseen toimintaan.

Roivaisen mukaan (2008a) mukaan kehitys on merkinnyt painopisteen muutosta julkisen sektorin toteuttamasta sosiaalityöstä kolmannelle sektorille. Samalla työn luonne on muuttunut universaalista, koko asuinalueeseen kohdistuvasta työstä tunnistettuihin kategorisiin asiakasryhmiin kohdistuvaksi sosiaalityöksi. Myös diskurssi sosiaalisten rakenteiden muuttamisesta on muuttunut yksilökohtaista voimavaraistamista ja elämänpolitiikkaa korostavaksi. Roivaisen mukaan (2008b, 277) myös aikuissosiaalityössä on nähtävissä tämä paradigman muutos. Yhteisöllisestä otteesta on tullut osa perussosiaalityön prosessia, kun aiemmin yhdyskuntatyö nähtiin sosiaalityön itsenäisenä menetelmänä. Aikuissosiaalityössä korostetaan Roivaisen mukaan asiakaslähtöisyyttä alue- ja asukaslähtöisyyden sijaan, jolloin työnkohteena ovat palvelujärjestelmän kategorisoimat asiakasryhmät asuinalueen tarpeiden sijaan. Taulukossa 1. on mukailten esitetty Roivaisen kuvaamaa paradigman muutosta ja yhteisösosiaalityön paikkaa kunnallisessa sosiaalityössä.

Taulukko 1. Modernista hyvinvointivaltiollisesta yhdyskuntatyöstä jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin (Roivainen 2008a; 2008b, 277)

	MODERNI YHDYSKUNTATYÖ	JÄLKIMODERNIT YHTEISÖLLISET STRATEGIAT
STRATEGIA	Julkinen hyvinvointipolitiikka	Kommunitaariset strategiat (järjestöt, 3.sektori)
METODI	Virallisen sosiaalityön yksi menetelmä	Laajan toimijajoukon työmenetelmä
ASiantuntijuus	Professionaalisen sosiaalityön asiantuntijuus	Eri alojen eriytyneet ammattinimikkeet (perhetyöntekijä, lähiöarkkitehti, lähiötaiteilija)
TOIMINNAN SUUNTA	Ylhäältä alas, alhaalta ylös	Ylhäältä alas, verkottuva
PÄÄMÄÄRÄ	Sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, asukkaiden tarpeet	Varhainen puuttuminen, NPM:n tehostamistarpeet
KOHDERYHMÄ	Asuinalueiden ihmiset "Luonnolliset yhteisöt"	Palvelujärjestelmän kategorisoimat asiakasryhmät Tunnistetut asiakasryhmät ja syrjäytymisvaarassa olevat asukkaat "Institutionaaliset yhteisöt"
DISKURSSI (puhetapa)	Sosiaalisten rakenteiden muuttaminen	Yksilökohtainen voimavaraistaminen ja elämänpolitiikka

Paul Stepneyn ym. (2000) mukaan yhteisösosiaalityön kehittämisprosessi asuinalueilla tulisi aloittaa asuinalueeseen tutustumalla ja hankkimalla sitä koskevaa tietoa, jonka avulla arvioidaan kokonaisvaltaisesti tarpeita ja resursseja erityisesti huono-osaisten asukkaiden tarpeista lähtien. Syksyllä 2010 olen ollut mukana aloittamassa kokeiluhanketta yhdellä läntisen sosiaalisen vastuualueista Pikku Huopalahdessa. Huolien ja voimavarojen kartoittaminen aloitettiin alueanalyysin menetelmällä. Erilaisten lähteiden avulla koostetun alueanalyysin tarkoitus on koostaa yhteisöä koskevia tietoja yhteen. Tiedot voivat olla haastattelumateriaalia, historiatietoa, havaintoja ja tilastotietoja. Alueanalyysissä kerrotaan faktatietoa yhteisöstä, esimerkiksi kaupungista tai sen osasta. Tämä tarkoittaa käytännössä katsausta alueen palvelutarjontaan ja asuinalueen hyviin sekä huonoihin puoliin. (Stakes 2000; Halttunen-Sommardahl 2009.)

Pikku Huopalahden alueanalyysin pohjaksi on kerätty tilastotietoa sosiaalivirastosta sekä Helsingin kaupungin tietokeskukselta sekä koottu faktatietoja alueen palveluista, kohtaamispaikoista ja toimijoista. Lisäksi alueellista tietoa on kerätty alueen asukailta, kolmannen sektorin toimijoilta sekä viranomaistoimijoilta huoli- ja voimavarakartoituksella. Sosiaaliasemalla kartoitusta on tehty Pikku Huopalahden työntekijöistä eri tiimeistä kootulle työryhmälle. Alueanalyysin tekemiseen käytetään myös alueellista koostetta Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä -hankkeessa keväällä 2010 toteutetusta asiakaskunnan kartoituksesta. Alustavana suunnitelmana on tehdä alueanalyysi kaikista läntisen suurpiirin asuinalueista.

Närhen (2004, 59) mukaan rakenteellisen sosiaalityön idea perustuu ajatukseen sosiaalityöntekijöiden tekemistä havainnoista asiakkaiden elämämaailmoissa. Havaintoja työstämällä sosiaalityöntekijät voivat pyrkiä analysoimaan asiakaskohtaisten ongelmien yhteyksiä rakenteellisiin epäkohtiin. Närhi (2004, 76–77) painottaa, että tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että sosiaalityöntekijöiden ei tarvitse olla toiminnan keskiössä kaikissa paikallisissa asuinalueen asioissa ja aktiviteeteissa pystyäkseen toimimaan paikallisena vaikuttajana marginalisaatioon liittyvissä kysymyksissä. Sen sijaan heidän tulisi ymmärtää olennaiset osallistumisen ja vaikuttamisen paikat ja foorumit sekä rohkaista myös muita toimijoita ottamaan vastuuta elinympäristöstä.

5.3 Tutkimuskysymykseni

Sosiaalityön työorientaatio työyhteisössäni on painottunut yksilökohtaiseen kuntouttavaan ja huollolliseen työhön sekä osaltaan akuuttiin kriisityöhön. Minulle on omassa työssäni herännyt mielenkiinto selvittää sitä, miten sosiaalityöntekijät työyhteisössäni itse asiantuntijoina näkevät yhteisöllisen ja rakenteellisen työorientaation ja sen mahdollisuudet aikuissosiaalityössä. Käytäntötutkimuksen tarkoituksena on ollut yhdessä ideoida ja pohtia sitä, millaisina työorientaatiot voisivat alkaa toteutua käytännön työssä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- **Millaisia työorientaatioita yhteistyö ja rakenteellinen sosiaalityö voivat olla sosiaalityöntekijöiden mielestä aikuissosiaalityössä?**
 - Miten ja kenen kanssa työotteita tulisi toteuttaa?
 - Miten huono-osaiset huomioidaan?
 - Miten työnkohde määrittyy?
 - Mikä on kunnallisen sosiaalityön rooli?

- **Millaisia haasteita ja tuen tarpeita työorientaatioiden toteuttamiselle aikuissosiaalityöntekijät näkevät?**

Ajattelen, että käytäntötutkimukseni aihe on hyvin ajankohtainen sosiaalivirastossa. Sosiaalityötä tullaan organisoimaan uudestaan, ja haasteena jatkossa on yhteisöllisen ja rakenteellisen työotteen vahvistaminen. Katson, että käytäntötutkimukseni antaa sosiaalityöntekijöille muutostilanteessa mahdollisuuden arvioida yhteisöllisen ja rakenteellisen työotteen merkitystä omalle työlleen sekä mahdollistaa yhteisöllisen käytäntöjen pohdinnan. Seppänen – Järvelän ja Vatajan (2009) mukaan uusi ammatillisuus edellyttää oman työn tutkimista, arviointia ja kehittämistä. Keskeistä työyhteisökehittämisessä on työyhteisön toimintakyvyn vahvistaminen ja vahvuus muutostilanteessa. (Saurama 2011.) Käytäntötutkimuksellani pyrin myös tuomaan näkyväksi (vrt. Saurama ym. 2009, 305) yhteisösosiaalityötä vähän tutkittuna (vrt. Roivainen 2008) ja marginaalissa olevana työorientaationa sosiaalityössä.

Kiinnostuin aiheesta myös aiemman orientoitumiseni pohjalta. Olen sosionomin (AMK) tutkinnossa suuntautunut sosiokulttuuriseen työhön, johon kuului opintoja ja harjoitustöitä lähiyhteisöistä. Vapaaehtoistyö vuonna 2004 Afrikassa Botswanassa HIV/AIDS-yhteisömobilisointihankkeessa lisäsi kiinnostustani työstä kentällä asukkaiden ja toimijoiden kanssa. Syvensin vuonna 2006 Englannissa sosiaalisen kehityksen maisteriopinnoissa yhteiskunnallista ymmärrystä aihepiiriin. Sosiaalityön kandidaatin tutkinnon aikana vuonna 2008 tein harjoittelun Helsingissä Vuosaarella yhdyskuntatyössä. Kaikista näistä kokemuksista on minulle jäänyt varsinainen kipinä kehittää työnkuvaani yhteisösosiaalityön suuntaan.

5.4 Aineiston dialoginen kerääminen ja sisällön analysointi

Tutkimuksen aineisto on kerätty ryhmäkeskusteluissa. Käytäntötutkimuksessa korostuu vuorovaikutus ja osallistujien tasavertainen keskustelu muutoksen aikaansaamiseksi. (Saurama & Julkunen 2009, 300.) Ryhmäkeskusteluaineiston keräämisessä on sovellettu demokraattisen dialogin periaatteita (ks. liite 1). Keskusteleva kehittäminen, demokraattinen dialogi, on ollut pohjoismaisen toimintatutkimuksen eräs toimintatapa (Lahtonen 1999, 202). Käytäntötutkimuksen periaatteiden mukaisesti kaikki mukanaolijat ryhmäkeskusteluissa nähtiin tiedon kantajina ja heille annettiin mahdollisuus olla mukana tiedon tuottamisessa (Satka ym. 2005). Gustavsenin (1992) mukaan demokraattisessa dialogissa kaikki työyhteisön jäsenet ovat tasavertaisia, aktiivisia osallistujia. Jokainen työntekijä on oman työnsä asiantuntija ja näkee asiat omasta työtoiminnastaan käsin. Kun kaikki ilmaisevat mielipiteensä, on keskustelu avointa, toisten mielipiteitä kuulevaa ja kunnioittavaa. Gustavsenin mukaan keskustelun uskotaan tuottavan työyhteisön kehittämisen tavoitteet ja keinot sekä yleensäkin saavan aikaan muutosta. Ryhmäkeskustelut valittiinkin aineiston keruutavaksi, sillä haluttiin mahdollistaa yhteinen asian pohdinta ja ideointi ennen organisaatiomuutosta.

Demokraattisen dialogin periaatteet rakentuvat pitkälle Jurgen Habermasin kommunikaatioteorian varaan. Habermas määrittelee yleispätevät ehdot puhetilanteelle: totuuden, autenttisuuden,

oikeudenmukaisuuden ja ymmärrettävyyden. Kun nämä ehdot täytetään tyydyttävästi keskustelussa, voidaan ”totuus” tuottaa väitteiden ja vastaväitteiden avulla yhdessä diskursiivisesti. (Habermas 1987.)

Käytäntötutkimuksen keskusteluaineisto on kerätty kutsumalla (ks. liite 2) vapaaehtoisia sosiaalialan työntekijöitä viiteen ryhmäkeskusteluun työyhteisön asiakastilaan huhti–kesäkuun 2011 aikana. Ryhmäkeskustelut kestivät puolitoista tuntia. Ryhmäkeskustelut on nauhoitettu ja litteroitu tekstimuotoon analyysiä varten. Keskusteluihin on osallistunut yhteensä yhdeksän eri työntekijää. Osallistujien tausta on kehittävä sosiaalityöntekijä, johtava sosiaalityöntekijä, asiakastyötä tekevä sosiaalityöntekijä tai yhdyskuntatyöntekijä. Näistä yhdeksästä viisi on osallistunut kahteen tai useampaan keskusteluun. Litteroinnissa osallistujille annettiin satunnainen kirjainkoodi ja keskustelut olen numeroinut 1–5. Tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston aikuispalvelujohtajalta. Ennen jokaista ryhmäkeskustelua on pyydetty suullisesti lupaa osallistujilta nauhoittaa keskustelut ja varmistettu, että ryhmäkeskustelut ovat luottamuksellisia ja raporttoitaessa anonyymejä.

Olen pyrkinyt osallistamaan työyhteisön koko käytäntötutkimusprosessiin. Alkuvuodesta 2011 esittelin ajatuksiani tutkimusaiheesta sosiaalityöntekijöiden foorumissa, ja sosiaalityöntekijät pääsivät vaikuttamaan tutkimusaiheen valintaan. Sain tukea käytännön järjestelyihin: tutkimusluvan hakemiseen ja kutsukirjeiden muodostamiseen tiimini esimieheltä, jonka kanssa kävin keskusteluja myös matkan varrella tutkimusprosessin etenemisestä. Aineiston kerääminen on ollut osallistava prosessi, johon myös ne, jotka eivät kyenneet osallistumaan ryhmäkeskusteluihin, antoivat kirjallisesti omia ajatuksiaan. Jätin sosiaalialan työntekijöille tutkimuskysymykset kyselynä sähköpostiin (ks liite 3). Sain yhteensä kuusi kirjallista vastausta. Työyhteisö oli mukana myös työn analysointivaiheessa: sain keskeneräiseen tutkimusraporttiin tarkentavia ja työtä eteenpäin rakentaneita kommentteja. Näin tulokset olivat esillä arvioitavina koko tutkimusprosessin ajan.

Sauraman & Julkusen (2009, 302) mukaan sosiaalityön käytäntötutkimuksessa akateeminen tieto ja käytännön kokemuksissa karttunut asiantuntijatieto nähdään keskinäisessä ja dialogisessa yhteydessä. Lahtosen (1999, 205, 210) mukaan tilanteen määrittely tapahtuu aina paikallisesti työyhteisössä. Tutkijat voivat auttaa paikallisten teorioiden muodostamisessa, näkymättömän tiedon tekemisessä näkyväksi ja tutkija voi tuoda yleisiä teoreettisia näkökulmia keskusteluun. Yleensä ryhmäkeskustelujen alkuun voidaan järjestää keskusteluja virittäviä puheenvuoroja. Valtosen (2005, 223–224) mukaan ryhmäkeskusteluissa ryhmän vetäjän tehtävänä on virittää otollinen ilmapiiri, ohjata keskustelua tavoitteiden mukaisesti ja rohkaista osallistujia keskustelemaan aiheesta. Vetäjä ikään kuin tarjoaa tutkimuksen kohteena olevia teemoja osallistujien keskenään keskusteltaviksi. Tämä voi tapahtua myös erilaisten virikemateriaalien kautta.

Pyrin virittämään osallistujia ryhmäkertojen alussa keskustelemaan yhteisöllisestä ja rakenteellisesta työstä. Painotin, että keskustelu on vapaata ja kaikki voivat esittää kysymyksiä ja reagoida muiden kommentteihin. Jokaisella kerralla esitin avoimena kysymyksenä: millaisia nämä työotteet voisivat olla aikuissosiaalityössä? En valmistellut tarkkaa teemarunkoa etukäteen vaan suunnittelin seuraavan kerran aina edellisen keskustelun pohjalta. Tein keskeisistä yhteisöllisen ja rakenteellisen työn käsitteistä ja niiden historiasta sekä visioista koonnin, josta tein alustuksia ryhmäkerroille. Ryhmäkertojen alussa vedin yhteen edellisen kerran ryhmäkeskustelua ja siihen liittyvää tutkimusta. Lähetin sähköpostilla yhteenvedot aikaisemmista ryhmäkeskusteluista ennen tulevia ryhmäkertoja sekä tallensin yhteenvedot myös työyhteisön yhteiseen sisäiseen sähköiseen kansioon. Kuljetin näin prosessinomaisesti mukana edellisten kertojen keskustelujen sisältöjä. Käytäntötutkimuksen idean mukaisesti ulkoistin tekemiäni alustavia tulkintoja aineistosta ryhmäkeskusteluihin kommentoitavaksi ja uuden kehittelyn kohteeksi (vrt. Saurama & Julkunen 2009, 308). Käytin ryhmäkeskusteluissa myös tapausesimerkinä Pikku Huopalahdesta tekeillä olevaa alueanalyysiprosessia. Näin olen peilannut ja jäsentänyt kentältä saatuja kokemuksia tutkimusryhmässä. Liitteessä neljä on koottuna ryhmäkeskustelujen teemoja.

Tutkijana tässä prosessissa minulla on myös muita rooleja kuin keskustelujen organisoija. Epsteinin (2001) mukaan käytäntötutkimuksessa tutkijan ja käytännön työntekijän roolit ovat limittäiset ja tutkija on sekä subjekti että objekti (Saurama & Julkunen 2009, 294–295). Otin ryhmäkeskusteluissa toisinaan myös osallistujan roolin. Kommentoin omasta kokemustaustastani lähtien; toin esille muun muassa kokemuksia aiemmasta yhdyskuntatyön harjoittelusta tai peilasin työotteita oman asiakastyöni kautta. Pyrin erottamaan tutkijan ja osallistujan roolin sanomalla ääneen, että nyt kommentoin sosiaalityöntekijänä. Erittelin omaa rooliani tutkimuspäiväkirjaan, jotta en tahallani ohjaisi aineistoa suuntaan tai toiseen.

Aineistoa olen analysoinut sisällönanalyysin avulla hakemalla ryhmäkeskusteluista ja palautuneista kirjallisista vastauksista asiakokonaisuuksia. Aloitin aineiston työstämisen litteroimalla ryhmäkeskustelut. Luin litterointeja muutamia kertoja läpi ja alleviivasin kiinnostavat kohdat, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin. Kokosin otteet aineistosta omaan dokumenttiin ja pelkistin ilmauksia yhteen lauseeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.) Aluksi tarkastelin aineistoa aineistolähtöisesti, mutta sittemmin muodostin pääsuuntia teoriaohjaavasti hyödyntäen taulukossa 1 esitettyä Roivaisen jäsenystä yhteisösosiaalityön muutoksesta. Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla, mutta teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina sen sijaan, että ne luotaisiin aineistosta. Teoria toimi näin apuna analyysin etenemisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96, 117.) Teemoittelin yhteen ilmauksia, jotka kuvasivat kutakin asiakokonaisuutta. Löysin aineistosta erilaisia näkemyksiä aihepiirien sisällä ja muodostin näkemyksistä tulososuuden alaotsikot. Tulososuudessa tarkastelen keskustelun pääsuuntia lähemmin yksi kerrallaan ja vertaan tuloksia muihin tutkimuksiin ja viimeaikaiseen keskusteluun.

5.5 Aikuissosiaalityöntekijöiden näkemyksiä yhteisöllisestä ja rakenteellisesta työotteesta

Ryhmäkeskusteluissa nähtiin hyödyllisenä peilata sosiaalityön roolia suhteessa uuteen organisaatioon. Todettiin, että ruohonjuuritasolla on hedelmällistä pohtia uutta työnkuvaa ennen kuin asiat määrätään ylhäältä käsin, jolloin voi olla mahdollista vaikuttaa käytäntöihin. Käytäntötutkimukselta odotettiin muun muassa paikannusta ja selkeytystä sosiaalityöntekijän näkökulmasta.

Ryhmäkeskusteluissa kuului toive nähdä aikuissosiaalityön työnkuva laajemmin. Kuvattiin, että sosiaalityössä on menty liian rajatusti postinumeroiden ja tietyn ikäisten asiakkaiden mukaan, jolloin oma näkökanta on vaarassa kutistua. Yhdessä kirjallisessa vastauksessa todettiin, että yhteisöllinen ja rakenteellinen työote kuuluvat sosiaalityöhön, ja niitä kehittämällä voitaisiin lisätä sosiaalityön arvostusta. Ensimmäisessä ryhmäkeskustelussa toivottiin näin:

”...laajemminkin tän työn kuvan vois nähdä, ja se vois tuoda siihen työhön jotain sellaista uudenlaista kipinää, kun vois laajemmin liikkua tästä alueelle ja kohdata siellä myös ihmisiä ja ehkä jotain ryhmämuotoista tai mitä se onkaan... et se voi tuoda työhön jotain sellaista, mitä aikuissosiaalityössä ei oo ollu, jotain sellaista laajempaa näkyä.” (G/1)

Useampi osallistuja totesi, että yhteisösosiaalityön ja rakenteellisen sosiaalityötä tulisi konkretisoida ja että käsitteitä on vaikeaa hahmottaa. Yhteisösosiaalityötä määriteltiin epämääräisesti, kuten ”lähteä tekemään jotain sinne alueelle”. Yhteisösosiaalityö nähtiin myöhemmin myös laajemmin, ylipäättävänsä yhteisöjen kanssa tehtävänä työnä. Todettiin, että yhteisöjen ei tarvitse olla sidoksissa alueeseen vaan yhteisösosiaalityössä voidaan työskennellä missä tahansa olevien yhteisöjen kanssa. Oltiin yhtä mieltä siitä, että aikuissosiaalityössä yhteisöllisellä työotteella voi olla laajempi kenttä kuin alueellisella työotteella. Nähtiin, että yhteisöt voivat rakentua erilaisten tekijöiden varaan, esimerkiksi johonkin organisaatioon, ikään tai ammatillisuuteen perustuen tai alueelle. Sosiaalityöntekijät pohtivat, että on tärkeää olla ajassa kiinni, muun muassa siten, että netin kautta mahdollistuu paljon yhteisöllisyyttä nykypäivänä. Toisaalta nähtiin myös, että sosiaalityöntekijöiden on hyvä tiedostaa, että yhteisöt voivat olla sekä asiakasta tukevia että poissulkevia, ja osata arvioida, millaisia yhteisöjä lähdetään kunnallisen sosiaalityön keinoin tukemaan.

Yhteisöllisyys, joka mahdollistaisi ihmissuhteita ja merkityksellistä tekemistä, nähtiin tärkeänä. Koettiin, että erityisesti aikuissosiaalityön asiakkaista moni on yksinäinen ja sosiaaliset suhteet eivät ole välttämättä kannattelevia, esimerkiksi päihdeporukoissa. Eräs sosiaalityöntekijä pohti, ettei työttömälle aikuisväestölle välttämättä ole tarjolla luonnollisia mahdollisuuksia yhteisöllisyydelle samalla tavalla kuin lapsiperheille tai vanhusväestölle. Koettiin myös, että asuintaloissa ei nykyään välttämättä ole paikkaa yhteisöllisyydelle ja asuinalueilla olevia asukastiloja eivät kaikki myöskään

osaa käyttää tai viihdy niissä. Nähtiin myös, että alueen merkitys korostuu joidenkin asiakkaiden kohdalla, varsinkin jos on vahvasti kiinnittynyt identiteetiltään alueeseen tai jos on vähissä varoissa käyttämään koko kaupungin palveluita. Roivaisen (2008a, 41) mukaan jälkimodernissa yhteiskunnassa paikan ja alueen merkitys on sitä suurempi mitä huono-osaisemmista ihmisistä ja asuinalueista on kysymys. Seppäsen (2001, 1994–1995) mukaan ns. päiväväestöön kuuluvat työttömät ja iäkkäät asukkaat ovat tutkimuksen mukaan vahvimmin kiinnittyneitä asuinalueeseensa.

Ryhmäkeskusteluissa yhteisöllinen sekä rakenteellinen työote nähtiin mahdolliseksi toteuttaa sosiaaliasemalla joko yksilötyön tai ryhmätyön osana tai alueellisena työorientaationa. Rakenteellinen työote hahmotettiin alueellisen yhteisösosiaalityön osana näin:

”Mä näen rakenteellisen sosiaalityön se voi olla yksi yhteisösosiaalityön osa, tehdään yhdessä muiden alueiden kumppaneiden kanssa, asiakkaiden kanssa.” (A / 5)

Lisäksi nähtiin, että rakenteellista sosiaalityötä voidaan tehdä sosiaaliaseman työntekijöiden yhteisenä systemaattisena toimintana, mm. sosiaalisena raportointina. Yhdessä kirjallisessa vastauksessa toivottiin, että sosiaalityöntekijät ottaisivat osaa julkiseen keskusteluun ja laatisivat kannanottoja. Rakenteellinen työ nähtiin myös yksilötyön osana asianajotyönä.

Moilasen (2004) mukaan aikuissosiaalityöntekijöiden on muutostyön rakentamisessa ensin mietittävä, miten saadaan nykyistä parempi yhteys asiakkaan arkeen. Yksilötyössä alueen tunteminen koettiin tärkeänä. Sen koettiin auttavan eläytymään paremmin asiakkaan tilanteeseen ja edesauttavan asiakkaiden alueeseen kiinnittymisen tukemista. Yhdessä kirjallisessa vastauksessa todettiin, että aluetuntemus auttaa ohjaamaan asiakasta alueen toimintoihin ja tiloihin. Yksi sosiaalityöntekijä toi esille, että yksilötyössä olisi mahdollista tukea enemmän myös asiakkaan osallistumista ja yhteisöllisyyttä toimeentulotuella.

5.5.1 Ovatko yhteisösosiaalityön kohteena sosiaaliaseman asiakkaat vai asuinalueiden tukea tarvitsevat yhteisöt?

Aineistossa esiintyy kahdenlaista suhtautumista siihen, tulisiko yhteisösosiaalityössä lähestyä asuinalueiden luonnollisia yhteisöjä vai koota sosiaaliaseman asiakkaista omia ryhmiä. Sosiaalityöntekijät olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että yhteisösosiaalityön tulisi ensisijaisesti kohdentua sosiaaliasemalla tunnistettuihin asiakasryhmiin. Tätä kuvaa seuraava puheenvuoro:

”Mä luulen että siinä pitäis jotenkin täsmentää mitä siinä tavoiteltaisiin, se toimintakenttä ja ne mahdollisuudet on niin laajat, että pitäisi olla joku ajatus mitä sillä tavoitellaan. Esimerkiksi joku päihdeongelmaisten kotona asuvien kaksisikrympin aktiivisuuden lisääminen, joku sellainen konkreettinen kohderyhmä, teema, asia, aihe jonka ympärillä työskennellään...” (D / 5)

Yleisesti ajateltiin, että menetelmänä voisivat olla sosiaalityön ryhmät, joita pidetään joko sosiaaliasemalla tai alueella. Yhteisösosiaalityö määrittyy seuraavassa kommentissa alueella tapahtuvaksi ryhmäsosiaalityöksi:

”Yhteisösosiaalityö, mä en jotenkin löydä sitä roolia yhteisösosiaalityölle välttämättä, ellei se oo joku esimerkiksi ryhmä joka me tiedetään, jossa tehdään ryhmäsosiaalityötä alueella...”(A/5)

Jalkautuminen pois sosiaaliasemalta tuntuu vieraalta, ja sen mahdollisuudet mielletään lähinnä ryhmäsosiaalityöksi poissa sosiaaliasemalta. Ryhmäsosiaalityö nähdään keinoksi vastata muun muassa yksinäisyyteen ja yhteisöjen rakentamiseen. Eräs sosiaalityöntekijä intoutui suunnittelemaan sosiaalityötä organisaatiomuutoksen jälkeen ja esitti konkreettisen ehdotuksen ryhmäsosiaalityön edistämisestä alueilla:

”Alettais pitämään kaikille uusille asiakkaille infoja, mitä sosiaalitoimisto tarjoaa. Kerran kuussa tässä tilassa (Hopeala-asukastila). Mitä se sit vois olla näille uusille nuorille, että mitä tarjotaan, oisko se sit sitä ryhmäsosiaalityön mallia joka tapahtuisi Horisontissa, kaikille Malminkartanon nuorille.” (A/3)

Muutama sosiaalityöntekijä muistutti, että yhteisöllisestä näkökulmasta työskentelyä tapahtuu jo tällä hetkellä ryhmien kanssa sosiaaliasemalla. Osallistuja E toivoi myös viidennessä ryhmäkeskustelussa kohtaavansa asiakkaita ryhmissä sosiaaliasemalla yksilökohtaisen työtteen sijaan, jolloin mahdollistuisi yhteisöllisen työtteen toteuttaminen. Sama osallistuja myös kyseenalaisti kolmannessa ryhmäkeskustelussa alueelle menemisen. Hän epäili sitä, onko kohtaamisissa jossain muualla kuin toimistolla mahdollista luoda jatkuvaa ja luotettavaa asiakassuhdetta.

Toisaalta aineistosta nousi myös ajatuksia tehdä yhteisösosiaalityötä alueella luonnollisten yhteisöjen parissa. Jalkautumista muualle kuin toimistoon perusteltiin juurikin kohtaamisen ei-byrokraattisuudella. Kaksi sosiaalityöntekijä ajatteli, että sosiaalityön rooli voisi olla saattaa alulle alueella kontaktin luominen alueiden porukoiviin ryhmiin esimerkiksi päihdeongelmaisten, maahanmuuttajien tai nuorison kanssa. Osallistuja A kommentoi näin:

”Sen mä voisin sosiaalityöntekijänä ajatella jalkautuvani Malminkartanoon, et hei tää itkumuuri, ne tyypit jotka on aamu 7 hakemassa olutta, että mitä näitten kaa vois tehdä, että ne ei meniskään hakemaan sitä olutta siitä. Mikä näitten olot siellä kotona on?”

Sama osallistuja totesi viimeisessä ryhmäkeskustelussa, että kohderyhmä voi myös löytyä suoraan alueelta:

”Niin, tietenkin siinä voi olla, että he eivät olekaan meidän asiakkaita nämä nuoret, vaan ne nuoret löytyy sieltä, jolloin tulee se yhteisö, vaikka se ois se ryhmäsosiaalityö ja silloin se on ennaltaehkäisevää”.”

Kariston (1997, 138, 142–143) mukaan kaupungissa kannattaa tehdä alueellista työtä. Hänen mukaansa sosiaalityötä tulisi tehdä erilaisilla arkielämän areenoilla, kuten asukastiloissa, kaduilla, kirjastoissa tai virtuaalimaailmassa. Roivaisen (2008b, 272) mukaan sosiaalityöllä voisi olla mahdollisuus kohdata palvelujärjestelmän ulkopuolelle jääneitä jalkautumalla asuinalueelle. Aikuissosiaalityössä on nähty riskinä, että osa asiakkaista jää palvelujärjestelmän ulkopuolelle, mikäli työvoimahallinnon ja kuntoutuksen tarpeet ohjaavat liiaksi asiakkuuden kriteereitä (Liukko 2006). Seppänen (2001, 194–195) suosittelee asuinalueella marginaaliryhmien tavoittamiseksi ”ostarisosiaalityötä”.

Ryhmäkeskusteluissa jalkautumiselle toivottiin myös alueelle kiintopisteitä, keskittymiä, joissa ihmiset käyvät. Uskottiin, että sosiaalityöntekijän tulee olla säännöllisesti yhdessä paikassa sovittuun aikaan, jolloin toiminta pääsee vakiintumaan. Kolmannessa ryhmäkeskustelussa heräsi myös idea lähteä tekemään alueelle tempauksia, joiden kautta sosiaalityö saisi lisää näkyvyyttä. Tempauksissa sosiaalityö viettäisi aikaa alueella ja ottaisi kontaktia asukkaisiin. Tempausten avulla voitaisiin lisätä aluetuntemusta ja löytää keinoja kehittää toimintaa.

5.5.2 Ovatko yhteisösosiaalityön kohteena vain syrjäytymisvaarassa olevat asukkaat vai kaikki alueen asukkaat?

Sosiaalityöntekijät pohtivat, tulisiko alueellisen yhteisösosiaalityön kohdentua vain syrjäytymisvaarassa oleviin vai kaikkiin alueen asukkaisiin. Osallistuja E kommentoi näin neljännessä ryhmäkeskustelussa:

”Jossain vaiheessa sosiaalityö on mielletty kaikkein huono-osaisimpien auttamiseksi eikä niin laajaksi toiminnaksi, mikä voisi olla ennaltaehkäisevää toimintaa, jotkut ongelmat varmaan vähenisi tai tilanteet helpottuisi. Se on varmaan sellainen mietittävä kohta, että onko se marginaaleihin kohdistuvaa vai kaikkiin kohdistuvaa työtä tai toimintaa.”

Ryhmäkeskusteluissa esitettiin puheenvuoroja, joiden mukaan kaikkien asuinalueella asuvien ihmisten tulisi olla kohderyhmänä alueellisessa yhteisösosiaalityössä. Ehdotettiin muun muassa avointa toimintaa kaikille, jotta tiettyjen asukasryhmien ongelmia ei tarkoituksella korostettaisi eikä stigmatoida lisää. Juhilan (2006, 128, 133) mukaan yhteisösosiaalityötä tulisi tehdä monenlaisten yhteisöjen kanssa samanaikaisesti: erilaisia yhteisöjä – ns. marginaalisia tai enemmän valtavirtaan kuuluvista – ei ymmärretä irrallisiksi toisistaan, vaan niiden nähdään olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Näin mahdollistuu siltojen rakentaminen erilaisten yhteisöjen välille.

Kariston mukaan (1997) kaupungeissa maahanmuuttajat, etniset vähemmistöt tai päihde- ja mielenterveysongelmaiset saavat usein kohdata epäluuloa.

Viimeisessä ryhmäkeskustelussa tultiin siihen tulokseen, että alueellisessa työssä koko alueen kanssa työskennellessä voisi olla mahdollista ajaa huono-osaisten asiaa. Osallistuja D:n mukaan silloin, kun on alueen käytettävissä, ei voi syntyä sellaista asetelmaa, että hyväosaiset saavat työkalun toimia heikompiosaisia vastaan. Keskustelun tuloksena sosiaalityön paikaksi hahmottui olla linkkinä asukkaiden ja huono-osaisten asukkaiden välillä:

”Onks se sitten jotenkin molempien kanssa tasapainoilua, jos oikeesti lähdetään alueelle?”

(Osallistuja G)

”Ehkä se paikka juuri onkin olla se linkki siinä välissä. Se olisi se mihin se paikallistuu, sosiaalityö alueella.” (Osallistuja D)

Seuraavassa osiossa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, miten huono-osaisten olosuhteisiin voidaan parhaiten vaikuttaa yhteisösosiaalityön ja rakenteellisen sosiaalityön keinoin.

5.5.3 Voiko huono-osaisten asukkaiden olosuhteisiin vaikuttaa parhaiten muuttamalla rakenteita vai voimaannuttamalla yksilöitä?

Roivaisen (2008a, 38) mukaan kunnallisessa perussosiaalityössä on valtarakenteiden muuttamisen tilalle tullut asiakkaiden aktivointi. Painotus on nyt asiakkaiden ja heidän verkostojensa valtautumisessa ja niiden vaikutuksessa yhteisön rakenteisiin. Yksilökohtaista voimavaraistamista kuvaa seuraava kommentti ryhmäkeskusteluissa:

”Siellä ryhmä, löytyy kun on täällä asiakkaana, on jollain tavalla vaikea elämäntilanne niin tukea sitä. Että sitä, miten siellä voi kiinnittyä ihan tavalliseen asukkaiden tavalliseen elämään sen kautta, että rohkaistuu johonkin, että saa selvitettyä sitä omaa tilannettaan, että pääsee elämänsä hallinnan tuntuun.” (H/3)

Roivaisen (2008a, 38) mukaan aiemmin yhdyskuntatyöntekijä pyrki vaikuttamaan yhteiskunnan rakenteisiin, jotta ihmiset selviytyisivät paremmin elämästään. Asukkaiden sopeuttamisen sijasta pyrittiin elinolosuhteiden parantamiseen päätöksentekoon vaikuttamisen ja viranomaisyhteistyön avulla (Roivainen 2008b, 256). Ryhmäkeskusteluissa esiintyy myös tämä ajattelutapa:

”Mä näen jotenkin siihen jalkautuvaan työhön liittyvänä yhteiskunnallisen vaikuttamisen roolin kaubeen tärkeänä, merkittävänä. Parasta voi olla tietysti se, jos kolmas sektori on mukana, että autetaan yhdessä löytämään väyliä, joilla vaikutetaan. Mut eihän ihmiset, jotka ovat tuolla

suunnilleen asunnottomina tai kaljapullot käessä, niin eihän he pysty sitä tekemään. Kyllä siinä pitäis olla joku muu, joka on se huutomerkki niistä asioista.” (A/3)

Sama osallistuja korosti viimeisessä ryhmäkeskustelussa myös alueanalyysiprosessia mahdollisuutena vaikuttaa rakenteisiin:

”Mä näen ainakin Pikkiksen (Pikku Huopalahden alueanalyysin) sellaisena mallina, jota voisi alkaa tekemään useamman osa-alueen kanssa täällä ja sen kumppanuuden kautta alkaa rakentaa, yhdessä löytää niitä väyliä ja olla etsimässä ja viemässä poliittisille päättäjille tai mihin tahansa mihin ne asiat liittyvät.”

Juhilan (2006, 127) ja Roivaisen (2008c, 23) mukaan yhteisösosiaalityön tradition keskiössä on kansalaisuuden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen. Roivaisen (2008a, 42) mukaan yhteisösosiaalityö on käytännön sosiaalityössä työote, jonka kautta asukkaille tarjotaan tilaisuuksia kokoontua yhteen vaikuttamaan asioihinsa. Tämä näkyi ryhmäkeskusteluissa, joissa osallistumismahdollisuudet nähdään myös rakenteina ja ennaltaehkäisevänä sosiaalityönä. Eräs sosiaalityöntekijä näki, että sosiaalityön rooli olisi osallistumis- ja kohtaamismahdollisuuksien luominen, jotta asukkaat voisivat itse kehittää aluettaan:

”Mäkin ehkä ajattelen niin, että sosiaalityön tehtävä on mahdollistaa niille asiakkaille tavallaan kohtaamisia, mahdollistaa yhteisöllisyyttä. Luoda rakenteita sinne ...me luotaisi siellä ne mahdollisuudet asukkaille ja ihmisille kohdata ja itse alkaa toimimaan ja olla aktiivisia ja kehittää sitä aluetta.” (C/4)

5.5.4 Määrittävätkö tarvittavat toimenpiteet asukaslähtöisesti vai viranomaislähtöisesti?

Ryhmäkeskusteluissa esiintyi kahdenlaista suhtautumista siihen, mikä määrittää työn kohteen. Toisaalta aineistossa näkyi tarve tehokkuuteen ja tällöin tarve puuttua asioihin, joita voi mitata ja määrittellä ongelmiksi. Kaksi osallistujaa pohti, että työn vaikuttavuutta tulee pystyä arvioimaan. Osallistuja B erittelee toisessa ryhmäkeskustelussa näin:

”Sosiaalityössä voisi toimia, yhteistyössä voisi toimia, olisi se, että jos tunnustetaan joitain ongelmia, niin lähdetään niiden kanssa työskentelemään... jos jotkut mittarit ylittyvät tai tulee siitä viestiä niin paljon, niin tavallaan sitten lähtee...”

Hermansenin mukaan (1975) yhdyskuntatyön toimintafilosofiaan kuuluu toiminta alhaalta ruohonjuuritasolta ylöspäin (Roivainen 2008a, 37). Osa sosiaalityöntekijöistä mieltääkin, että työn kohteen tulisi määrittäytyä yhteisöistä, alueelta asukkaista päin. Eräs sosiaalityöntekijä pohtii esimerkiksi näin:

”Jotenkin taas ulkoapäin määritelty, että jos pitää olla etukäteen jotkut mittarit joilla mitataan ongelmia, että eiks se sitten voi tulla niistä asukkaista päin, että mitä asioita lähdetään käsittelemään.” (E/3)

Alueanalyysiä pidettiin hyvänä keinona ja lähtölaukauksena tutustua alueen tarpeisiin. Osallistuja B kommentoi näin neljännessä ryhmäkeskustelussa:

”Kyllä jos tätä juttua ajattelee prosessina, niin kyllä toi alueanalyysi tavalla tai toisella tuntuu ehkä mistä pitäisi aloittaa, ja siinä olisi sitä asukkaiden kuulemista ja asukkaiden tulkitsemista, mitä sieltä tarpeena nousee sitä kautta, niin kuin te ootte lähteneet tekemään.”

Osallistuja A oivalsi kolmannessa ryhmäkeskustelussa alueen tuntemisen merkitsevän kykyä alkaa toimia alueen asioissa:

”Siis tämän se on se ydin... Siis työntekijöiden pitäisi tuntea se Pikku Huopalahti, jotta ne pystyis jotakin tekemään. Oikeesti, ei siihen auta mikään muu.”

Yksi sosiaalityöntekijä pohti myös jalkautumisen mahdollisuuksia tutustua alueeseen ja sen mahdollisuuksia ennaltaehkäisevään työotteeseen:

”Voishan alueellistakin työtä tehdä niin että ois joku jalkaryhmä, joka ois kiinnostunut jalkautumisesta ja jollain konseptilla kävisi alueella tekemässä jotain, ei silleen että tulisi häättöuhka ja pitää mennä, vaan vaikka sitten ihan alueeseen tutustumisen kautta.” (D/5)

5.5.5 Julkisen sosiaalityön rooli suhteessa muihin toimijoihin

Ryhmäkeskusteluissa esiintyi vain yksi epäilevä kommentti siitä, tulisiko kunnallisen sosiaalityön olla mukana ollenkaan yhteisöllisessä työssä. Ensimmäisessä ryhmäkeskustelussa osallistuja B pohti, olisiko yhteisöllinen työote luontevammin kolmannen sektorin tehtävä ja olisivatko alueiden kotiseutuyhdistykset sinänsä jo riittäviä alueiden kehittämisessä. Suurimmaksi osaksi aineistossa painottuu kumppanuuden rakentaminen muiden toimijoiden kanssa postmodernin yhteisösosiaalityön tulkinnan mukaisesti. Osallistuja A täsmentää näin viimeisessä ryhmäkeskustelussa:

”Jotenkin osata ujuttautua sinne yhdenvertaisina kumppaneina, ettei meidän tarvitse kaikkea aloittaa alusta.”

Ryhmäkeskusteluissa painottui professionaalisen sosiaalityön asiantuntijuus. Koettiin, että on tärkeää olla mukana yhteistyössä. Muun muassa osallistuja H keskustelussa kolme painotti, että sosiaalityöntekijöillä on valtava osaaminen asioiden eteenpäin saattamisessa. Osallistuja A viidennessä ryhmäkeskustelussa painotti, että sosiaalityöntekijöiden tulisi toimia sosiaalisen tilanteen

asiantuntijoina. Hänen mukaansa esimerkiksi asukasfoorumeissa voisi hyödyntää alueanalyyseja ja tuottaa niiden pohjalta tietoa sosiaalisista kysymyksistä.

5.5.6 Haasteita ja tuen tarpeita työotteiden toteuttamiselle

Sosiaalityöntekijät toivat esille haasteita liittyen yhteisösosiaalityön ja rakenteellisen työotteen toteuttamiselle. Haasteet liittyvät resurssien puutteeseen, työmenetelmien vähäiseen tuntemiseen, organisaation rakenteeseen, uudenlaisen työorientaation omaksumiseen ja yksityisen vastuun korostamiseen. Kolme sosiaalityöntekijää pohti resurssipulaa. Koettiin, että asiakasmäärä on tällä hetkellä liian suuri, jolloin yhteisösosiaalityöllä on riski jäädä yksilötyön jalkoihin. Yksi kirjallisesti vastannut toivoi lisää aikaa alueeseen ja alueen toimijoihin tutustumiseen. Kaksi sosiaalityöntekijää kaipasi lisää keinoja ja menetelmiä käytännön työhön. Osallistuja A viidennessä ryhmäkeskustelussa toi esille, että tarvitaan tieto- ja taitopohjaa, jotta voidaan toimia alueilla sosiaalisen asiantuntijoina.

Organisaatioon liittyen tuotiin esille se, että aikuissosiaalityö ei pysty vastaamaan kaikkiin alueen tarpeisiin. Koettiin, että sosiaaliasema palvelee koko Länsi-Helsingin aluetta, jolloin näkemys tietyn osa-alueen asioihin heikentyy. Yksi sosiaalityöntekijä pohti sitä, kuinka rajataan se, mikä asia kuuluu kullekin yksikölle, ja oli sitä mieltä, että yhteisöllisessä työotteessa tulisi voida ylittää ikäajat ja keskittyä ilmiöihin. Osallistuja G koki viimeisessä ryhmäkeskustelussa, että organisaatorakenne on tiukka, ja sen vangiksi joutuu helposti. Osallistuja F pohti toisessa ryhmäkeskustelussa sitä, onko sosiaalityöntekijä menettänyt näköalan ”oikeisiin asioihin” nykyisessä organisaatiossa. Viimeisessä ryhmäkeskustelussa Osallistuja D kaipasi sosiaaliviraston tukea työotteiden kehittämiseen ja niiden toteuttamiseen. Tukea toivottiin muun muassa yhteisöllisempään mahdollisuuteen tiedon tuottamisessa ja väylien luomisessa päättäjiin. Yhdessä kirjallisessa vastauksessa toivottiin sellaisten rakenteiden luomista työyhteisöön, jotka mahdollistavat yhteisen keskustelun ja uusien menetelmien kehittämisen ja kokeilun.

Roivaisen (2002, 215) ja Karjalaisen ym. (2005, 42) mukaan yhteisöllinen työote haastaa sosiaalityöntekijöiden totunnaiset roolimallit ja vuorovaikutuksen asiakkaiden kanssa. Kolmannessa ryhmäkeskustelussa pohdittiinkin, että yhteisöllisessä työssä työskentelytapa on erilainen kuin toimistoissa. Koettiin, että asetelma ei ole niin viranomaislähtöinen ja byrokraattinen, vaan siinä pitäisi lähteä luonnollisesta tutustumisesta ja kontaktin luomisesta. Osallistuja B pohti ensimmäisessä ryhmäkeskustelussa, että työotteen toteuttaminen tarvitsee työntekijältä paloa ja taitoja sosiokulttuuriseen innostamiseen. Uudenlaiseen työorientaation kehittämisessä toivottiin sosiaalityön opintoihin vahvoja esiintymistaitoja. Toisaalta tuotiin esille, että työnjako sosiaaliohjauksen sekä sosiaalityön välillä tulisi selkeyttää ja yhteistyötä tiivistää. Sosiaalityölle nähtiin toiminnan käynnistäjän rooli ja jatkuvampi lähikontakti sosiaaliohjaajien osaamisalueeksi.

Juhilan (2008, 77–80) mukaan kunnallisessa sosiaalityössä, erityisesti aikuissosiaalityössä on vahvana yksityistä vastuuta korostava diskurssi. Osallistuja F pohti toisessa ryhmäkeskustelussa sitä, kuinka systeemissä korostetaan itse pärjäämisen veloitetta ja kuinka yksilöiden vastuuta korostetaan erityisesti aikuisten kohdalla.

5.5.7 Koontia tuloksista

Taulukkoon 2 on koottu aikuissosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, millaista yhteisö- ja rakenteellinen sosiaalityö voisivat olla aikuispalveluissa. Työtapoja on jaoteltu yksilötyössä ja sosiaaliasemalla tehtävään työhön sekä alueella tehtävään työhön.

Taulukko 2. Aikuissosiaalityöntekijöiden näkemyksiä yhteisö- ja rakenteellisesta työotteesta

	YHTEISÖTYÖ	RAKENTEELLINEN TYÖ
YKSILÖTYÖSSÄ	Aluetuntemus kuntouttavan työn tukena Mahdollisuudet tukea toimeentulotuella	Asianajotyö
SOSIAALIASEMALLA	Sosiaalityön ryhmät Matalankynnyksen asiakastila	Yhteinen tiedonmuodostus, mm. sosiaalinen raportointi, kannanotot julkiseen keskusteluun
ALUEELLA	Verkostot ja kumppanuus muiden toimijoiden kanssa Sosiaalityön ryhmät Tukea matalankynnyksen kohtaamispaikkoja Kiintopisteitä jalkautumiselle Kontaktin luominen ”porukoiviin” ryhmiin Avoimet ryhmät ja toiminta alueen asukkaille	Vaikuttamistyö yhdessä muiden toimijoiden kanssa (alueanalyysi, asukasfoorumit) Lähtökohtana alueeseen tutustuminen (tempaukset alueilla, alueanalyysi, jalkautuminen) Luoda asukkaille osallistumismahdollisuuksia Toimia linkkinä asukkaiden ja huono-osaisten asukkaiden välillä

5.6 Johtopäätökset

Tässä käytäntötutkimuksessa on ollut tarkoitus pohtia yhdessä aikuissosiaalityöntekijäkollegojeni kanssa läntisellä sosiaaliasemalla sitä, miten yhteisöllinen ja rakenteellinen työote voisivat alkaa toteutua käytännön työssä. Tämän käytäntötutkimuksen perusteella voidaan todeta, että molemmat Roivaisen esittämät näkökulmat modernista yhdyskuntatyöstä ja jälkimoderneista yhteisöllisistä strategioista elävät sosiaalityöntekijöiden pohdinnoissa. Ei voida sanoa, että modernin yhdyskuntatyön perusta olisi täysin kadonnut työotteiden jäsentämisessä. Kunnallisen sosiaalityön rooli nähtiin tärkeänä, vaikkakin kumppanuuden rakentaminen myös välttämättömänä. Työotteiden kehittämisen kannalta on tärkeää, että sosiaalityön professionaalista asiantuntijuutta pidettiin tärkeänä, ja se, että aikuissosiaalityön työnkuva haluttiin nähdä laajemmin. Aikuissosiaalityön yksilökohtainen voimavaraistaminen haastettiin esittämällä, että työn tavoitteena tulisi olla sosiaalisten rakenteiden muuttaminen huono-osaisten ihmisten elinolojen parantamiseksi. Asukkaiden tarpeet ja kansalaiskeskeisyys myös nostettiin viranomaislähtöisyyden rinnalle. Nämä ajatukset vastaavat sosiaalityön vanhoja settlementiperinteitä. On mielestäni hyvä tiedostaa, että käytännössä tehtävien päätösten taustalta löytyy erilaisia strategioita työotteille.

Käytännössä molemmista strategioista voidaan löytää perusteluita työotteiden toteuttamiselle. Yhteisösosiaalityö voi olla ennaltaehkäisevää, muun muassa matalankynnyksen toimintatilojen tukemista, tai myös korjaavaa puuttumista ajoissa ongelmakohtiin. Roivainen (2008b, 280–281) esittääkin, että sosiaalityön väliintulot voisivat olla eriasteisia ja muodostaa jatkumon yhteisöllisistä yksilöllisiin toimenpiteisiin. Ensimmäisellä tasolla ennaltaehkäisevänä työmuotona voisi olla luonnollisten yhteisöjen tukeminen alueella. Tämä voi tarkoittaa nuorisotiloja nuorille, kohtauspaikkoja päiväväestölle ja kansalaistoimintaa eri-ikäisten tarpeisiin. Kohtauspaikoissa voidaan myös luoda siltaa eri väestöryhmien välille ja vähentää siten ennakkoluuloja.

Toisaalta kunnallinen sosiaalityö voisi myös olla enemmän läsnä ja toimia ainakin yhdyskuntatyön koordinoijana ongelma-alueilla, taloissa ja kortteleissa (ks. Roivainen 2008b, 280–281). Sosiaaliasemalla voidaan tunnistaa asiakaskunnasta ilmiöitä, jotka esiintyvät alueilla tai laajemmissa yhteisöissä. Asiakaslähtöinen työskentely voi myös näkyä aluelähtöisenä työskentelynä, esimerkiksi yhteistyön kohdentamisena päihdeongelmaksiin nuoriin aikuisiin, kun ilmiö esiintyy paikallisena ongelmakohtana. Joskus voi olla myös tarpeen profiloida matalankynnyksen kohtauspaikkoja palvelemaan erityisesti niitä, joiden motivaatio tai kunto ei riitä hakeutumaan vastaanotoille. Tällainen toiminta vaatii osaavaa henkilöstöä ja sopivia tiloja.

Sosiaalityöntekijöiden keskusteluista onkin mahdollista paikantaa yhteisölliselle ja rakenteelliselle työlle eri ulottuvuuksia yksilö-, ryhmä- ja alueellisenä työotteena, kuten Turusen (2004) mukaan on tyypillistä jälkimodernissa yhteisösosiaalityön tulkinnassa. On mielestäni tärkeää huomata, että työotteita voidaan kehittää myös yksilötyön osana. Väitän, että aikuissosiaalityössä voisimme vielä tietoisemmin nähdä asiakkaat osana heidän verkostojaan ja yhteisöjään ja löytää niistä voimavaroja työskentelylle. Toisaalta ryhmäkeskusteluissa tehtiin tärkeä muistutus siitä, että sosiaalityöntekijänä on tärkeää tunnistaa se, milloin yhteisöt eivät tue asiakasta vaan käyttävät häntä ehkä hyväkseen. Ryhmäkeskusteluissa todettiin, että alueen tuntemus voi toimia kuntouttavan yksilötyön tukena. Olen testannut sitä, miten Pikku Huopalahden aluetuntemus on hyödyttänyt minua asiakastyössäni. Olen muun muassa voinut motivoida masentuneen työttömän asiakkaan harjoittelemaan atk-taitoja asukastilaan ja mainostaa alueen halpoja keittolounaita kohtauspaikkoina.

Johdolta tullut odotus sosiaalityöntekijöiden jalkautumisesta innoitti sosiaalityöntekijöitä keskustelemaan. Vaikka siihen suhtauduttiin hyvinkin epäilevästi, löydettiin jalkautumiselle monia mahdollisuuksia. Koettiin, että jalkautumalla ulos toimistosta voi tutustua paremmin alueeseen, ottaa kontaktia alueella kokoontuviin ryhmiin, tavata asukkaita tai asiakkaita alueella olevissa tiloissa tai jalkautua vetämään sosiaalityön ryhmiä alueella. Jalkautuminen miellettiin alueellisessa työssä myös vaikuttamisväylien löytämiseksi huono-osaisten asukkaiden asioiden parantamiseksi. Nähtiin, että jalkautua voi muun muassa asukasfoorumeihin.

On selvää, että aikuissosiaalityöntekijä ei voi olla päivittäin jalkautunut ulos toimistosta, mikäli hänen työnkuvaansa kuuluu myös yksilötyötä. Tällä käytäntötutkimuksella olen yrittänyt paikallistaa sitä, missä ovat ne paikat, jonne aikuissosiaalityöntekijän kannattaa lähteä mukaan. Uskon, että käytännössä on tärkeää olla verkostoitunut olemassa olevien toimijoiden kanssa ja kehittää muun muassa parityötä yhdyskuntatyöntekijän ja lähityöntekijöiden tai kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Alueityöntekijöiden kautta voidaan saada tietoa esimerkiksi siitä, missä voisi kohdata palvelujärjestelmästä pudonneita avuntarvitsijoita tai siitä, milloin olisi hyvä keskittää voimavaroja rakenteelliseen vaikuttamistyöhön.

Ryhmäkeskustelut vahvistivat ajatusta siitä, että yhteisösosiaalityön kehittämisprosessi tulisi aloittaa asuinalueisiin tutustumisen kautta. Johdannossa esitettyjen visioiden mukaan sosiaalityön tulisi olla osaltaan myös yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointia. Mielestäni alueanalyysi voisi toimia tällaisena tilannearviointityökaluna, jonka avulla tutkitaan sitä, millaista huono-osaisuutta alueella esiintyy. Alueanalyysityöskentelyssä yhdistyvät yksilötyössä kertynyt hiljainen tieto ja alueellinen tieto alueen toimijoilta. Alueanalyysin kautta voidaan kohdentaa sosiaalityön interventioita alueelle, muun muassa ryhmätoimintaa, tai lähteä ajamaan matalankynnyksen kohtaamispaikkaa alueelle. Ryhmäkeskusteluissa oltiin sitä mieltä, että kokonaisuuden hahmottamisen kautta mahdollistuu myös vaikuttamistyö.

Sosiaalityöntekijät toivat ryhmäkeskusteluissa esille, että yhteisöllinen ja rakenteellinen työote eivät saa kaatua yhden työntekijän harteille, vaan organisaatiossa on tuettava yhteisöllistä tiedonmuodostusta. Tähän haasteeseen vastaaminen tarkoittaa muun muassa yhteisiä foorumeita. Tulevassa organisaatiossa tulee olemaan kaikilla sosiaalialan työntekijöillä oma alue. Uskon, että toimiva rakenne sosiaalialan sisällä voisi olla alueelliset ryhmät, joissa saman alueen sosiaalialan työntekijät pääsisivät pohtimaan alueen ilmiöitä aikuisväestön kannalta yhdessä. Ryhmät voisivat aloittaa alueanalyysityöskentelystä ja muodostaa yhdessä tietoa muiden alueen toimijoiden kanssa. Jalkautuminen alueelle yhdyskuntatyön menetelmien avulla lisäisi alueellista tietoa palveluista, kohtaamispaikoista ja alueen ilmiöistä. Alueanalyysi menetelmänä voi helpottaa mukaan menemistä alueellisiin verkostoihin, kuten virkamiestyöryhmiin ja asukasfoorumeihin. Näissä verkostoissa voisi olla mahdollista toimia ryhmäkeskusteluissa esille nostettuna linkkinä asukkaiden ja huono-osaisten asukkaiden välillä. Sosiaalityöntekijöiden yhteinen foorumi on myös tärkeä ei-alueellisten ilmiöiden tarkastelussa. Ryhmäkeskusteluissa tuotiin esille aiheellisesti, että kaikki yhteisöllisyys ei tapahdu alueellisella tasolla.

Ryhmäkeskusteluihin olisi ollut hedelmällistä saada mukaan myös sosiaaliohjaaja. Näen, että erityisesti yhteisöllisen työotteen kehittäminen vaatii sekä sosiaalityöntekijöiden että sosiaaliohjaajien työpanosta. Uudessa organisaatiossa sosiaaliohjaajilla tulee olemaan suurin osa yli 25-vuotiaista asiakkaista, joista moni on ollut sosiaalialan asiakkaana pitkään. Olisi tärkeää, että pitkittyneeseen

köyhyyteen ja osattomuuteen tulisi voida vaikuttaa yhteisöllisillä toimilla, esimerkiksi kohtamispaikoilla ja ryhmillä, joissa voi ottaa omia kykyjä käyttöön ja olla mielekkäästi mukana yhteiskunnassa. Sosiaalityöntekijät itse näkivät, että heidän roolinsa olisi toiminnan suunnittelua ja organisointia ja joiltain osin käytännön toteuttamista. Pidempiaikainen tuki nähtiin sosiaaliohjauksen osaamisalueella. Jatkossa olisi hyvä kehittää vuoropuhelua esimerkiksi alueellisissa ryhmissä työnjaosta ja yhteistyöstä. Yhteisen koulutus tai seminaaripäivän järjestäminen voisi auttaa myös vuoropuhelun luomisessa, työmenetelmiin tutustumisessa sekä verkostoitumisessa aluetyön yksikön työntekijöiden kanssa.

Koen, että käytäntötutkimuksen tekeminen on mahdollista oman työn ohella. Se mahdollistaa oman työn tutkimisen, laajentaa näkökulmia ja jäsentää työnkuvaa. Olen kyennyt verkostoitumaan ja muodostamaan kokonaiskuvaa aihepiiristä koko kaupungin tasolla. Uskon nyt itsekkin enemmän siihen, että aikuissosiaalityötä voi tehdä yksilökohtaista asiakastyötä laajemmalla työotteella. Myös tutkijan roolin omaksuminen työyhteisössä vahvistaa ja laajentaa ammatillista identiteettiäni. Koen, että käytäntötutkimuksen tekeminen on mahdollistanut esimieheni ja johtoryhmän tuki, vertaistuki yliopistolta ja omasta työyhteisöstä. Läntisellä sosiaalialueella on pitkät perinteet käytäntötutkimuksen tekemiselle, ja sain osaltani ohjausta myös kehittävilta sosiaalityöntekijöiltä. Työyhteisössä on ollut myös helppo reflektoida tutkimuksen kulkua työkavereiden kanssa käytävillä ja kahvipöytäkeskusteluissa. Erityisen tärkeää on saada aikaa käytäntötutkimuksen tekemiseen työajalla ja kyetä tarvittaessa järjestämään opintovapaata tai hyödyntämään työaikajoustoja.

Olen tyytyväinen valitsemaani tutkimustapaan. Kaikissa ryhmäkeskusteluissa oli avoin ilmapiiri, ja aineisto rakentui dialogisessa vuorovaikutuksessa. Ryhmäkeskusteluissa uskallettiin esittää vastakkaisia mielipiteitä ja kehitellä myös yhdessä ilmaan heitettyjä ideoita. Kukaan ei jäänyt passiiviseksi osallistujaksi. Onnistumiseen vaikuttaa varmasti se, että työyhteisössäni on totuttu käytäntötutkimuksen tekemiseen kehittävien sosiaalityöntekijöiden toimesta.

Koen, että oli tärkeää, että ryhmäkeskusteluihin osallistuttiin myös esimiestasolta. Samat esimiehet ovat mukana verkostoissa, joissa tehdään päätöksiä muun muassa siitä, miten alueelliseen toimintaan lähdetään mukaan. Koen, että tämä käytäntötutkimus antaa materiaalia johtotasolle sen pohtimiseen, millaisiksi työorientaatioita voi alkaa suunnata.

Toisaalta käytäntötutkimuksen tekeminen aiheesta, joka ei ole arkipäivää sosiaalityöntekijöille, oli hieman haastavaa. Aluksi oli vaikeaa sitoa keskustelua käytäntöön. Siinä auttoivat virikemateriaalit, joissa oli esimerkkejä muualla toteutetuista projekteista sekä keskustelu alueanalyysiprosessista. Nämä konkretisoivat tutkimusaihetta. Toisaalta keskustelujen edetessä kävi ilmi, että ryhmäkeskusteluihin osallistuneille oli myös kertynyt paljon kokemusta muun muassa ryhmien vetämisestä, jalkautumisesta tapaamaan päihteitä käyttäviä asiakkaita alueelle ja sosiaalisen

raportoinnin hankkeista. Yhteisöllinen ja rakenteellinen työote ovat aina eläneet sosiaaliaseman työkäytännöissä.

Koen, että käytäntötutkimus antoi mahdollisuuden prosessoida kokemuksia ja käsitteellistää työotteita. Tutkimusten ja ajankohtaisen materiaalin mukaan tuominen keskusteluun syvensi keskustelua ja aktivoi argumentoimaan omien näkemysten puolesta. Pyrin mahdollistamaan käytäntötutkimuksen aikana tutkivan oppimisen prosessin. Sain palautetta kollegoiltani, että materiaalipaketti, jonka keräsin ja tallensin työyhteisön sähköiseen kansioon, toimi heille hyvänä taustoittajana ja kertajana aihepiiriin. Käytäntötutkimuksella pystyin nostamaan sosiaalityön marginaalissa olevia työorientaatioita yhteiseen keskusteluun. Uskon, että ryhmäkeskustelut rakensivat yhteistä pohjaa työotteiden ymmärtämiselle ja kehittämiselle.

Ratkaisevaa työotteiden kehittämiselle on löytää käytännössä se, mitä yhteisöllisellä ja rakenteellisella työotteella voisi saavuttaa lisänä yksilötyölle. Ryhmäkeskusteluissa esille nousseet haasteet aikuisväestön kohdalla, kuten yksinäisyys, tukevien lähiverkoston puuttuminen, päihteiden käyttö ja työttömyys, ovat merkkejä eriarvoistumisesta, joka korostuu tässä ajassa. Sosiaalityöllä on eettinen velvollisuus ajaa heikko-osaisempien asiaa, mikä näkyi ryhmäkeskusteluissa vahvana mielipiteenä. Suunnitelmani on jatkaa toimintatutkimuksena yhteisösosiaalityön kehittämistä ja jatkaa käytäntötutkimuksen pohjalta yhteisöllisiä keskusteluja. Käytäntötutkimus on tuottanut erilaisia vaihtoehtoja toteuttaa työotteita, joita voimme käytännössä kokeilla ja reflektoida Pikku Huopalahden alueanalyysi-hankkeessa sekä jatkossa myös muiden alueiden kohdalla. Jatkotutkimushaasteena näen myös asukkaiden ja asiakkaiden osallistumisen tutkimukseen kanssatutkijoina.

Lähteet

- Gustavsen, Björn (1992): Demokraattinen dialogi – kalvo saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):
http://www.imageaudiovisual.fi/Virekoski/Opettaja_Virekoski/demokraattinen_dialogi/body_demokraattinen_dialogi.html
- Habermas, Jürgen (1987): *The Theory of communicative Action. Vol 2. Life World and System: A Critique of Functionalist Reason.* Cambridge: Polity Press.
- Halttunen- Somnardahl, Riitta (2009): *Osallistavia menetelmiä ja rakenteita sosiaaliviraston työssä – Opas sosiaaliviraston työntekijöille.* Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto.
- Juhila, Kirsi (2008): *Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka.* Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila (toim.): *Sosiaalityö aikuisten parissa.* Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2006): *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat.* Tampere: Vastapaino.
- Karisto, Antti (1997): *Kaupunkisosiaalityö tulee.* Teoksessa. Viialainen, Riitta ja Maaniittu, Maisa (toim.): *”Tehdä itsensä tarpeettomaksi” Sosiaalityö 1990-luvulla.* Stakes Raportteja 213.
- Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (toim.) (2005): *Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 - toimenpideohjelma.* Helsinki. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):
<http://pre20090115.stm.fi/hl1137582267435/passthru.pdf> Luettu 23.2.2011.
- Koskinen, Simo (2003): *Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset.* Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.): *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut.* Juva: WS Bookwell Oy.
- Lahtonen, Maarit. (1999): *Keskustellen parempaan työyhteisöön.* Teoksessa Heikkinen, Hannu ym. (toim.): *Siinä tutkija missä tekijä Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja.* Juva: Atena.
- Liukko, Eeva (2006): *Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa.* Helsinki: SOCCAn ja Heikki Waris - instituutin julkaisusarja 9/2006.
- Närhi, Kati (2004): *Sosiaalityöntekijät paikallisen tason vaikuttajina* Teoksessa Närhi, Kati (2004): *The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work* University of Jyväskylä.
- Roivainen, Irene (2008): *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat.* E-kirja.
- Roivainen, Irene (2008a): *Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä?* Teoksessa Roivainen, Irene ym. (toim.): *Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Roivainen, Irene (2008b): *Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä.* Teoksessa Jokinen, Arja. ym. (toim.): *Sosiaalityö aikuisten parissa.* Tampere: Vastapaino.

Roivainen, Irene (2008c): Kansalaiskeskeinen sosiaalityö ja yhteisöt. Teoksessa Irene Roivainen ym. (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus.

Roivainen, Irene (2002): Yhteisötyötä marginaalissa. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Sophi.

Satka, Mirja ym. (2005): Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa Satka, Mirja ym. (toim.): Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus.

Saurama, Erja (2011): Miksi käytäntötutkimus? luentokalvot.

Saurama, Erja & Julkunen, Ilse (2009): Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa Mikko Mäntysaari ym. (toim.): Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Seppänen, Marjaana (2001): Liipolan onni – asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsinki: Yliopistopaino.

Stakes (2000): Avaimia yhteisöanalyysiin. Saatavilla www- muodossa

http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/F9545A5E-5355-49B1-8C87-3E9F2A29CB59/0/ideakortti7_00.pdf

Stepney, Paul & Evans, David (2000): Community Social work: Towards an Integrative Model of Practice. Teoksessa Stepney, Paul ym. (toim.): Social Work Models, Methods and Theories. A Framework for Practice. Dorset: Russell house Publishing.

STM (2007): Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14

Tuomi, Jouni ym. (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turunen, Päivi (2004): Samhällsarbete i Norden. Diskurser och praktiker i omvandling. Växjö: Växjö University Press, Acta Wexionensia 47.

Valtonen, Anu (2005): Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Liitteet

- Liite 1 Demokraattisen dialogin periaatteet
- Liite 2 Kirje sosiaalityöntekijöille
- Liite 3 Kysely ja saatekirje
- Liite 4 Ryhmäkeskustelujen teemat

Liite 1

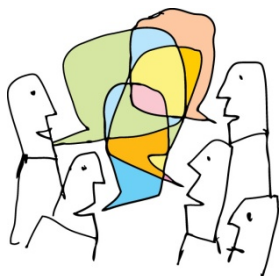
Demokraattisen dialogin periaatteet

1. Dialogi on ajatusten vaihtoa osanottajien välillä.
2. Kaikkien, joita käsiteltävä asia koskee, on saatava osallistua keskusteluun.
3. Mahdollisuus osallistua ei yksin kuitenkaan riitä. Kaikkien osanottajien tulee olla aktiivisia.
 - a) Jokaisen osanottajan velvollisuutena on oman näkökulman esittämisen lisäksi
 - b) auttaa myös muita esittämään omansa
4. Kaikki osallistujat ovat tasa-arvoisia.
5. Työkokemus on kaikkien osanottajien osallistumisen perusta.
6. Jokaisen osanottajan kokemuksista ainakin joitakin tulee pitää oikeutettuina.
7. On välttämätöntä, että kaikki ymmärtävät, mistä on puhe.
8. Kaikki keskusteltavaan asiaan liittyvät väitteet ovat oikeutettuja.
9. Mielipiteet esitetään suullisesti; kukaan ei voi osallistua ainoastaan ”paperilla”.
10. Jokaisen osanottajan tulee hyväksyä, että muilla osanottajilla saattaa olla parempia perusteluja kuin hänellä itsellään on.
11. Jokaisen osanottajan työrooli, auktoriteetti tms. voidaan ottaa keskustelun kohteeksi.
12. Osanottajien on siedettävä erilaisten mielipiteiden esiintyminen.
13. Dialogin tulee tuottaa jatkuvasti sopimuksia, jotka voivat johtaa käytännön toimenpiteisiin.

(Gustavsen 1992)

Liite 2

Teoriasta käytäntöön - yhteisöllisen työtteen yhteisöllinen kehittäminen

Hei Lännen sosiaalialan työntekijä!

Tuletko mukaan kevään 2011 aikana pidettävään pohdinta - ja ideointiryhmään? Teen sosiaalityön maisteriopintoihini liittyvää käytäntötutkimusta aikuissosiaalialan työntekijöiden näkemyksistä yhteisö- ja rakenteellisesta työstä. Voimme pohtia yhdessä näiden työtteiden merkityksiä aikuisten parissa tehtävässä sosiaalialan työssä.

Ryhmäläisten toivotaan tuovan esille omia toiveitaan aihepiirin käsittelystä ja pyrin tuomaan yhteiseen pohdintaan aihepiiriin liittyvää tutkimusta ja menetelmiä. Tapausesimerkkinä voimme käyttää Pikku Huopalahdesta tekeillä olevaa yhteisöanalyysiä.

Ryhmä kokoontuu Hopealan asukastilassa viisi kertaa 13.4, 29.4, 12.5, 26.5 ja 16.6 klo 14.30-16. Toivoisin, että ryhmäkerrat voidaan nauhoittaa tutkimusaineistoksi.

Varmistaisitko vielä mukaantulosi joko tytti.tonteri@hel.fi tai tytti.tonteri@helsinki.fi Olisi hienoa, jos pääset mukaan mahdollisimman monelle kerralle. Osallistumisesi on kuitenkin arvokasta, vaikka et pystyisi tulemaan mukaan jokaiseen tapaamiseen.

Parhain terveisin,

Tytti Tonteri

Hei!

Olen tehnyt kevään aikana sosiaalityön maisteriopintoihini liittyvää käytäntötutkimusta aikuissosiaalialan työntekijöiden näkemyksistä yhteisö- ja rakenteellisesta työstä. **Osana käytäntötutkimustani kerään aineistoa ryhmäkeskusteluiden lisäksi myös oheisella pienimuotoisella kyselyllä.**

Tavoitteenani on selvittää miten te sosiaalialan työntekijät Läntisellä sosiaaliasemalla määrittelette yhteisöllisen ja rakenteellisen työtteen sekä millaisia osallistumisen ja vaikuttamisen paikkoja yhteisö- ja rakenteellisessa työssä voisi teidän mielestänne olla.

Tutkimusaiheen tekee ajankohtaiseksi tuleva organisaatiomuutos.

Tavoitteenani on nostaa esille sosiaalialan työntekijöiden mielipiteitä. Pyrin rakentamaan Pro Graduani tutkimusaiheen ympärille ja nyt kerään alustavaa materiaalia, jonka avulla tutkimusta voi suunnata. Kokoan ryhmäkeskusteluiden materiaalia Y-kansioon (Yhteistyöfoorumit/Aluetyö/Pikkis/Tyttis) , johon voit halutessasi tutustua.

Jättäisitkö vastaukset joko s-postilla tai lokerooni 30.6 mennessä.

Käsittelen vastaukset nimettöminä. Kirjoitan käytäntötutkimuksesta tutkimusraportin ja esittelen käytäntötutkimustani työyhteisössä ja yliopistolla syksyllä 2011. Informoin lähemmin tarkemmista päivämääristä.

Kyselyn löydät sivun kääntöpuolelta, tarvittaessa voit jatkaa vastauksia toiselle paperille. Lyhytkin vastaus on merkittävä!

Liite 4

Ryhmäkeskustelujen teemoja

1. kerta 13.4 2011

- Virittäjänä Hesarin vieraskynässä 25.11 2007 julkaistu Leena Eräsaaren artikkeli Julkista sektoria on tehostettu yhteisöllisyyden kustannuksella
- Oma määritelmä yhteisölliselle ja rakenteelliselle työotteelle
- Visioista (STM, SHL laki, Sosiaaliammattien toiminnan kehittämissuunnitelma) keskustelua
- Odotusten läpikäyntiä käytäntötutkimukselle
- Materiaalipaketin jakaminen

2. kerta 29.4 2011

- Alussa koontia ensimmäisestä kerrasta ja ajatuksia siitä mitä se herättää; millaista yhteisöllinen ja rakenteellinen työote voivat olla aikuissosiaalityössä?
- Pikku Huopalahden alueanalyysi prosessin esittelyä: mitä rooleja aikuissosiaalityöntekijällä tässä prosessissa? Kuinka paljon mukaan? Minkälainen prosessi mielekästä aikuissosiaalityössä?

3. kerta 12.5 2011

- Virittäjänä koontia edellisistä kerroista
- Virittäjänä artikkelin yhteenveto: Närhi, Kati (2003) Sosiaalityöntekijät paikallisen tason vaikuttajina Teoksesta Närhi The Ecosocial approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work

4. kerta 26.5 2011

- Virittäjänä koontia edellisistä kerroista ja siihen liittyvää tutkimusta
- Keskustelua Pikku Huopalahden prosessin etenemistä: esimerkiksi asukasfoorumi alueella Mikä on sosiaalityön paikka yhteisösosiaalityössä?

5. kerta 16.6 2011

- Virittäjänä koontia tutkimuskysymysten alle edellisistä ryhmäkerroista: mitä yhteisöllinen työote voisi olla aikuissosiaalityössä ja millaisia haasteita ja tuen tarpeita esiintynyt
- Virittäjänä rakenteellisen työn koontia aiemmista ryhmäkeskusteluista ja teoriaa rakenteellisesta työotteesta